



Vereniging voor katholiek
en christelijk onderwijs

Reactie Verus op internetconsultatie burgerschapsvorming

- Verus vindt het positief dat de minister aandacht vraagt voor democratische spelregels in het onderwijs. De minister zet daarmee de lijn door om in te zetten op wat we in Nederland op het terrein van burgerschap met elkaar delen: meer kennis van en vaardigheden met betrekking tot de universele verklaring van de rechten van de mens, onze grondwet en de democratie als voorwaarde voor elk individu en elke groep in ons land om samen te kunnen leven.
- De leden van Verus vinden burgerschapsvorming van belang, zien dat het onderwijs hierin een verantwoordelijkheid heeft en nemen de opdracht serieus. Zij verbinden burgerschapsvorming vaak met het pedagogisch klimaat van de school. Het gaat dan om de manier waarop docenten en leerlingen met elkaar omgaan. Dit is een intrinsieke pedagogische opdracht van de school die niet wettelijk afgedwongen hoeft te worden onder de noemer democratisch burgerschap. Burgerschapsvorming geven de scholen op hun eigen wijze vorm, passend bij hun eigenheid en identiteit, leerlingpopulatie en de context. Burgerschapsvorming zoals door de overheid voorgeschreven zou zich moeten beperken tot de democratische omgang met elkaar en de bijbehorende spelregels. Het behoort vervolgens tot de pedagogische vrijheid van scholen om gesprekken te voeren over wat een democratische manier van omgaan met elkaar inhoudt en over wat de spelregels van democratie zijn en zouden moeten zijn.
- In de beoogde wettekst wordt gesproken over 'sociale cohesie'. Het ontbreken hiervan en de toegenomen individualisering worden genoemd als belangrijke reden om de burgerschapsopdracht van scholen wettelijk te versterken. Hiermee raakt men aan meer dan kennis en socialisatie. Het gaat hier om het stimuleren van een specifieke houding ten aanzien van democratisch samenleven. Deze opdracht overschrijdt de pedagogische vrijheid van de scholen.
Het is bovendien de vraag in hoeverre de nadruk op evaluatie en planning van burgerschapsvorming in het onderwijs inderdaad een toename van sociale cohesie in de samenleving tot gevolg heeft. Intrinsieke motivatie is immers niet per wet te regelen.
- In de beoogde wettekst wordt gesproken over 'de basiswaarden van de democratische samenleving' en 'deelname aan de Nederlandse democratische samenleving'. Hierdoor wordt het wetsvoorstel expliciet neergezet binnen de kaders van het democratisch burgerschap en lijkt het zich daartoe ook te beperken. In de Memorie van Toelichting (MvT) echter staan op verschillende plekken passages die verwijzen naar een verdergaande invloed van de overheid.

- Op p. 8 valt te lezen dat het burgerschapsonderwijs aan de wet voldoet, maar dat de opdracht niet aansluit bij de maatschappelijke verwachtingen van burgerschapsvorming. Dit is een onduidelijke basis voor een wetwijziging en draagt het risico in zich dat dat wat de meerderheid, de mainstream, gewenst vindt als norm gaat gelden. Dit kan verdergaan dan de universele en grondwettelijke rechten en hierdoor worden minderheden en minderheidsstandpunten in de samenleving kwetsbaar. Het volgende punt is hiervan een uitwerking en voorbeeld.

- Op p. 13 wordt de Onderwijsraad geciteerd dat het begrip democratie niet alleen op te vatten is als een politiek systeem maar ook als sociale omgang tussen mensen buiten de sfeer van de overheid. Op p. 21 wordt deze ruime betekenis van 'democratisch' ook verbonden aan de beoogde wettekst.
 Door deze verbreding van het begrip 'democratisch' gaat het om veel meer dan het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de Nederlandse democratische samenleving. Het probleem is tweeledig.
 Allereerst wordt in de wettekst gesproken van 'basiswaarden'. Wanneer de waarden de sociale omgang tussen mensen buiten de overheid omschrijven, gaat dit veel verder dan 'basiswaarden' en mengt de overheid zich in het privé domein van mensen. De specifieke waarden die genoemd worden (bijvoorbeeld: flexibiliteit, het kunnen verdragen van onzekerheid en ambivalenties), gaan veel verder dan zaken die mensen in staat stellen deel uit te maken en bij te dragen aan de democratische samenleving. Het gaat hier om inmenging in de standpunten van burgers waar de overheid zich van moet onthouden.
 Ten tweede, door deze ruime betekenis van het begrip 'democratisch' bestaat de mogelijkheid vele andere dan de reeds genoemde waarden hieronder te laten vallen die persoons- of groepsgebonden zijn. Hierdoor lijken minderheden die andere waarden aanhangen kwetsbaar te worden. De wet creëert op deze manier een mogelijkheid om dat wat de meerderheid als waardevol benoemt, als algemene doelen van burgerschapsvorming te promoten en zo op te leggen aan anderen. Met andere woorden, het gaat door de toevoeging op p. 22 niet meer om spelregels, maar om een specifieke invulling van de omgang van mensen met elkaar.
 Deze MvT creëert op deze manier een logistiek waardoor de overheid zich verregaande bemoeienis met de inhoud van (burgerschaps)onderwijs, het pedagogisch klimaat van scholen en standpunten van burgers kan permitteren. Verus vindt dat onwenselijk.

- P. 12 en p. 14: De passages over het ontwikkelen van eigen identiteit van leerlingen bekijkt Verus kritisch. Ook dit gaat verder dan het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat en het ontwikkelen van sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de Nederlandse democratische samenleving. Identiteitsontwikkeling behelst veel meer dan kennis en vaardigheden in democratisch burgerschap en de invulling daarvan is aan de scholen. De overheid moet zich volgens Verus beperken tot de democratische omgang met elkaar en de spelregels die daarbij horen.

- Verus is van mening dat met de voorgestelde wetswijziging een te grote inbreuk wordt gepleegd op de inrichtingsvrijheid van scholen, die volgt uit artikel 23 van de Grondwet. Met name daar waar in de MvT wordt gesproken over identiteitsvorming, de gewenste houding van leerlingen en 'a way of living' die scholen hun leerlingen bij zouden moeten brengen wordt te diep ingegrepen op het terrein dat aan de school is. De overheid dient zich niet te bemoeien met ethische standpunten die leerlingen zouden moeten gaan huldigen, maar die kant lijkt het wel op te gaan. Bovendien is hier geen sprake van duidelijke objectieve normen waarmee een bekostigingsvoorwaarde gepaard zou moeten gaan. De huidige teksten laten teveel ruimte voor ongewenste interpretatie door bijvoorbeeld de Inspectie.

- Ook op een ander punt plaatst Verus vraagtekens. De tekst van de MvT, paragraaf 7 roept vragen op met betrekking tot de onderlinge verhouding van de grondrechten. Verus onderschrijft het in deze paragraaf gestelde dat grondwettelijke vrijheden niet absoluut zijn en dat bij conflicterende grondrechten het aan de rechter is een oordeel te vellen. Hierbij zijn de waarden vrijheid en gelijkheid altijd in afweging en kunnen ze soms botsen. Maar dat art. 23 in "een bredere context van algemeen aanvaarde kernwaarden van de democratische rechtsstaat moet worden gezien" lijkt te impliceren dat er naast de grondrechten nog andere waarden/rechten zijn die minstens daaraan gelijkgesteld moeten worden. Onduidelijk is wat hiermee precies bedoeld wordt. Bovendien stelt de MvT vervolgens dat "met name het in artikel 1 Grondwet vervatte beginsel van non-discriminatie kan leiden tot begrenzing van de vrijheid van onderwijs". Hier wordt op voorhand toch een rangorde van grondrechten gesuggereerd. Deze gedachte wordt verderop in de tekst versterkt waar de nadruk wordt gelegd op het verbod op discriminatie en ongelijke behandeling dat in de AWGB en het Wetboek van strafrecht is uitgewerkt. Deze gesuggereerde hiërarchie in grondrechten is ongewenst. Volgens Verus gaat het in een democratie niet om 'de meeste stemmen gelden' maar om het beschermen van de rechten van minderheden. Wanneer artikel 1 en artikel 23 in concrete situaties met elkaar botsen is de eerste stap het voeren van een gesprek hierover met de betrokkenen en in het uiterste geval is het aan de rechter om een uitspraak te doen, zonder dat hij op voorhand aan het ene grondrecht een groter gewicht moet toekennen dan aan het andere.

Woerden, 3 juli 2018